

פרק ז: מאיזה גיל צריך לחשוש לטומאת קרי?

כפי שלמדנו, ילד שהגיע לגיל תשע וראה קרי – נטמא. ילד שלא ראה קרי, אינו טמא, ואינו צריך טבילה בשביל לעלות להר הבית. אולם האם באמת ילד המגיע לגיל תשע, ואף פעם לא ראה קרי קודם לכן, יכול לזהות את הקרי היוצא ממנו ולהבין שזהו הקרי המטמא אותו? האומנם נוכל להתיר את כניסת הילד להר הבית בלי לחשוש כלל שמא הוא נטמא?

לכאורה ניתן לומר, כי כל זמן שלא ידוע לנו שהילד נטמא, יש לו חזקת טהרה, ואין לנו להניח שהוא טמא בלי שתהיה ראייה לדבר. אולם מצד שני יש סברה, כי מאחר שבשלב מסוים הילד עתיד להיטמא, וכאשר זה יקרה ייתכן שלא נדע על כך כלל, אין אפשרות לסמוך על החזקה – ובוודאי לא לתקופה ארוכה. להלן יתבאר, כי על פי דברי הפוסקים, וגם על פי מחקרים המלמדים אותנו על המציאות שלפנינו כיום, ילד שהגיע לגיל תשע אינו מוחזק כמי שראה קרי. ממילא יש לומר להלכה ולמעשה, כי אין לו לברך במקרה שהוא טובל לשם עלייה אל ההר, ובשעת הדחק תיתכן אפשרות בה הוא יוכל לעלות ללא טבילה כלל – כל זמן שהוא לא הגיע לגיל מצוות, ולמיטב ידיעתו הוא לא ראה קרי.

חלת חוץ לארץ נאכלת לכהן קטן – באיזה גיל?

בגמרא בבכורות (כז,א) נאמר, שחלת חוץ לארץ אסורה באכילה רק למי שהטומאה יוצאת מגופו – "ואוכל לה כהן קטן". מאחר שעד גיל תשע אין צורך לחשוש לטומאת קרי, ואף אם יצא קרי אין בזה טומאה, כפי שנתבאר בפרק הקודם, ניתן להבין שהגמרא מתייחסת כאן לכהן שעוד לא הגיע לגיל תשע. אולם הגמרא אינה מזכירה גיל תשע, ולשון "קטן" הנזכר בדרך כלל בדברי חז"ל, כאשר ההקשר אינו מוכיח אחרת, מתייחס למי שלא הגיע לגיל שלוש עשרה, גיל המצוות. וכך עולה מדברי רש"י על המשך דברי הגמרא שם, העוסקת במקרה שאין שם כהן קטן, שהוא כותב על המילים "כהן גדול", שהכוונה היא לכהן "שהגיע לגיל מצוות" (וכמובן, היה צורך לבאר שהמדובר בכהן הגדול בגילו, ולא "כהן גדול" העובד במקדש, בשונה מכהן הדיוט).

אולם לכאורה, הדבר אינו ברור: מהי באמת המשמעות של גיל המצוות בעניין זה? על פניו נראה, כי השאלה המשמעותית היחידה היא: האם הוא ראה קרי או לא? (וכך תמה הגר"י בחידושו שם). נראה לומר, כי רש"י מתכוון לומר לנו, כי כל זמן שהילד לא הגיע לגיל מצוות, אין לפנינו כל חזקה היכולה להעיד על היותו בעל קרי, ואנו משאירים אותו בחזקת טהרתו. וכך מדוקדק מדברי רש"י קודם לכן (ד"ה כהן קטן): "ולא גדול – מפני שהטומאה יוצאה עליו מגופו". כלומר: כאשר הכהן הגיע לגיל מצוות, אנו כבר לא נחזיק אותו בחזקת טהרה. חיזוק להבנה זו נראה ללמוד מהמשך דברי רש"י, שהוא כותב, כי גדול שטבל נחשב כמו קטן, ולאחר מכן הוא מביא אפשרות אחרת, שהכוונה היא דווקא לקטן – "שלא ראה קרי ולא יצאה טומאה מגופו, ובשאלתו דרב אחאי מפרש הכי". נראה להבין בכוונתו, שכהן קטן הוא בחזקת טהרה; ובהפנייתו לדברי השאלתו דרב אחאי, רש"י בוודאי מתכוון לדברים הבאים (שאלתא קח): "וחלת חוצה לארץ אכיל לה כהן קטן **דלא חיישינן** לטומאה יוצא עליו מגופו". מפורש כאן, כי אין לחשוש לטומאת קרי בכהן קטן. (יש להעיר עוד, כי לדברי השאלתו שם, חלת חוץ לארץ מותרת באכילה גם לגדול שטבל ולא רק לקטן, והדברים מתאימים לאפשרות הראשונה שרש"י מזכיר. מסיבה זו נראה, כי בהפניית רש"י באפשרות השניה לדברי השאלתו, כוונתו לדבריו על כך שאין חשש לטומאת קרי בקטן, אולם לגבי עצם אפשרות טבילת הגדול, האפשרות השניה ברש"י אינה מתאימה לדבריו; ואם כוונת רש"י היתה להדגיש לנו, שלקטן פחות מגיל תשע אין טומאה, היה עליו להפנות לסוגיה בנידה לב, א האומרת כן, ולא לדברי השאלתו).

באופן זה נראה להבין את הלשון המופיעה בספרי הפסקים מבית מדרשו של רש"י, שנותנים את החלה לכהן קטן "שאינו רואה קרי" (ספר האורה חלק ב אות לח; מחזור ויטרי הלכות פסח סימן לד; סידור רש"י סימן שעג; איסור והיתר לרש"י סימן כב); והיינו, שאין צורך לחשוש לו לקרי, כל זמן שלא ידוע לנו שהוא ראה.

כך גם כותב הרמב"ם בהלכות תרומות (ז,ט) לגבי תרומת חוץ לארץ: "לפיכך כהן קטן שעדיין לא ראה קרי, וקטנה שעדיין לא ראתה דם נדה, אוכלין אותה תמיד בלא בדיקה - **שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהם**...". ובדומה לזה

יש להבין את דברי הרמב"ם בהלכות ביכורים (ה,י): "לפיכך אם היה שם כהן קטן בחוצה לארץ... ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי או לקטנה שעדיין לא ראתה נדה". הרמב"ם בהלכות אלו אינו מזכיר מהו גיל הקטן או הקטנה לגביהם אנו מוחזקים שלא ראו קרי או נידה, אך בפשטות כוונתו לקטן בגיל שהוא עצמו הגדיר בהלכות אישות (ב,י): "הבן משילד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה - נקרא קטן, ונקרא תינוק. ואפילו הביא כמה שערות בתוך זמן זה אינו סימן אלא שומה. הביא שתי שערות למטה במקומות הידועות לשיער, והוא מבן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה, נקרא גדול ונקרא איש" (וגם בפירושו למשנה חלה ד,ח הזכיר כהן 'קטן' ולא הזכיר איזה גיל מדובר).

בטעם תליית החזקה בגיל המצוות נראה לומר, כי התפתחותו הגופנית של הילד באותו שלב משמעותית מאוד, וכפי שאנו מוצאים מחלוקת תנאים בנוגע לאפשרות ההולדה קודם הגיעו לגיל המצוות (סנהדרין סט,א). הרמב"ם עצמו פוסק כמו הדעה, שאין אפשרות להוליד בטרם ההגעה לגיל מצוות - הוא כותב על הגר שלא הגיע לגיל מצוות, שחזקתו שאין לו יורשים (גיזלהח,ז), ועל בן סורר ומורה, שאשתו לא תתעבר בטרם הוא יביא שתי שערות (ממרים ז,ו; והיינו לאחר שהגיע לגיל מצוות, וכדבריו הנ"ל בהלכות אישות, ששתי שערות קודם גיל מצוות אינן אלא שומא).

הראשונים המזכירים "כהן קטן"

לשון זו המופיעה בגמרא, שמאכילים את החלה לכהן קטן, נזכרת בדברי רבינו מאוד מהראשונים. בפסקה הבאה נביא רשימה ארוכה של ראשונים (פרט לראשונים שכבר הזכרנו) בצירוף מראי מקומות לדבריהם. המשותף לכל הראשונים שברשימה זו הוא, שהם מזכירים כי החלה נאכלת לכהן קטן שלא ראה קרי, והם אינם מזכירים, כי המדובר בכהן הקטן מגיל תשע. כמובן, שבדברי כולם ניתן לנסות ולדחוק ולומר, שכוונתם היא לכהנים הקטנים מגיל תשע, אולם לאור המבואר לעיל בדברי רש"י והרמב"ם והשאלות, ולאור המבואר בפרק הקודם, שקודם לגיל תשע יש לפסוק להלכה, כי אף אם הקטן ראה קרי - אין לו טומאה כלל, יש לומר, כי ההבנה המקובלת בדברי הראשונים היא, כי כהן קטן שלא ראה קרי, הוא כהן הקטן מגיל שלוש עשרה, שיכול היה

לראות קרי ולהיטמא, אולם עדיין לא ידוע לנו שהוא ראה, ויש לסמוך על חזקת הטהרה שלו.

[הלכות גדולות סימן ה עמוד קי, סימן יא עמוד קעד, סימן עג עמוד תרע; תשובות הגאונים עמנואל-אופק סימן ו; תשובות הגאונים שערי תשובה סימן קסא; פירושי הר"ש והרא"ש והרע"ב חלה ד, ח; תוספות פסחים מו, א ד"ה עד שתאפה, וחולין קד, א ד"ה חלת חוצה לארץ, ובכורות ד"ה הילכך וד"ה פסק וד"ה וכי; רשב"א נידה לב, א ד"ה לסוכה, ובפסקי חלה שער ד אות י; ריטב"א פסחים מח, ב ונידה לב, א; ר"ן פסחים מח, א; רי"ף פסחים דף יד, ב, וברי"ן עליו שם; רמב"ן הלכות בכורות פרק ד דף כב, א; רז"ה וראב"ד ורמב"ן פסחים דף טו, א; רא"ש פסחים ג, ו ובהלכות פסח בקצרה, ובהלכות חלה סימן יד, ובחולין פרק ח סימן ד ובתוספותיו לחולין דף קד, א; מרדכי לחולין רמז תשמט; האגודה לחולין פרק ז ובכורות פרק ד; רבינו גרשום בכורות כז, א; ספר הישר לרבינו תם סימן שמט; מאירי לפסחים מו, א ונידה לב, א וחלה פרק ד; פסקי ריא"ז פסחים פרק ג הלכה ג אות א; פסקי רי"ד פסחים מח, א ובכורות כז, א ונידה לב, א; רי"ף גיאת הלכות פסחים עמוד שח; ספר העיטור – עשרת הדברות דף קל; ספר התרומה סימן פ וסימן פד; המנהיג הלכות פסח עמוד תנח; האשכול הלכות חלה עמוד קכז-קכט; רוקח סימן רעז ושנט; ראב"ד בבעלי הנפש שער הטבילה סימן ג; שבולי הלקט סימן ריב; אור זרוע חלק א הלכות חלה סימנים רכו-רכז, רנא וחלק ב הלכות פסחים סימן רנו; אורחות חיים הלכות חלה אות א, וכלבו סימן מח וסימן פט; כפתור ופרח פרק טו; ספר הפרנס סימן קח; מאמר חמץ לרשב"ף אות פג; חידושי דינים להר"י וייל סימן נה; מהרי"ל הלכות חלה אותיות ד-ה; אגור סימן תשסז; יראים סימן קמח; סמ"ג עשין קמא, לאוין סימן עה וסימן רנז; סמ"ק מצוה קצד; חינוך מצוה שפה].

אמנם, בפרק הקודם ראינו את דברי הראב"ן (וכן הראב"ה המביא את דבריו), הסובר, שאף קטן בן יומו מטמא בקרי, ורק לעניין חלה לא חששו – ויש מקום להבין בדעתו, כי לעניין הר הבית יש לחשוש לטומאה (ואפילו בפחות מגיל תשע) – אך מכל מקום, אף הוא אינו מזכיר כל חלוקה בין למעלה מגיל תשע ללמטה ממנו (ובזה נראה כי דבריו שונים מדברי המגן אברהם שהבאנו שם, החושש לטומאה מגיל תשע ומעלה – בהתבסס על דברי רבינו ירוחם דלהלן).

וכך אנו מוצאים בדברי הבית יוסף (אורח חיים סימן תנו) המדקדק מלשון הטור שם, הנוקט כדברי כל הראשונים הנזכרים: "וכהן קטן שלא ראה קרי מימיו. משמע שכל שהוא קטן בחזקת שלא ראה הוא - ונאמן לומר שלא ראה אפילו הוא בן י"א או י"ב". כלשון זו נוקט הרמ"א (שם סעיף ב), ועל פי דברי הבית יוסף יש לבאר גם כן שכוונתו היא, שכהן הגדול מגיל תשע נאמן לומר, שלא ראה קרי (וכך מבארו רבי יעקב מליסא בספרו "מגן האלף" על השולחן ערוך); וכך גם אנו מוצאים בדברי השולחן ערוך בורה דעה (שכב,ה), הנוקט כלשון הרמב"ם הנ"ל "קטן שעדיין לא ראה קרי", ופירוש הדברים מתאים לביאורו שלו בדברי הטור, וכפי שנתבאר דברי הרמב"ם לעיל.

רבינו ירוחם: כהן קטן – פחות מגיל תשע

למרות כל דברי הראשונים הנזכרים, בדברי רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב חלק ג – דף מב טור ג) מופיעה הלשון: "ואם יש בעיר כהן קטן פחות מט' שנים שלא יצאה טומאה מגופו..."; ונראה להבין מדבריו, כי דברי הגמרא על אפשרות אכילה לכהן קטן, היא דווקא לכהן הפחות מגיל תשע (ובאופן זה מבאר בפירוש על הטור "פרישה" – ר' יהושע ולק, חי בשנים שט"ו-שע"ד - את דברי הטור הנ"ל, שכהן "קטן" הכוונה היא קטן מגיל תשע).

בטעם הדבר כותב הבית יוסף בביאור דעתו, שבן תשע ביאתו ביאה, ועל כן יש לומר, כי אם הוא גדול מגיל תשע – "הרי הוא בחזקה שראה קרי". וכך כותב האדמו"ר הזקן (בעל התניא) בשולחן ערוך הרב (אורח חיים שם): "וכל כהן שהוא יותר מבן ט' שנים - אף על פי שהוא אומר שלא ראה קרי - אין מאכילין לו החלה אלא אם כן טבל, דכיון שבן ט' ביאתו ביאה הרי הוא בחזקה שראה קרי" (וגם במשנה ברורה שם מזכיר שניתן לתת חלת חוץ לארץ לכהן הקטן מגיל תשע, אך הביא גיל זה כדוגמא למציאות שאין טומאה לכהן, ולא כתב כי בגיל תשע יש חזקה שראה קרי).

הבנה זו של הבית יוסף בדעת רבינו ירוחם, כי כאשר הגיע הילד לגיל תשע הוא "בחזקה" שראה קרי, נובעת מההבנה הפשוטה, שאם אין לו חזקה שהוא ראה קרי, אין סיבה להימנע מלתת לו חלת חוץ לארץ, שכל קדושתה אינה אלא מדרבנן. מסתבר לומר, שמדברי הבית יוסף הללו דקדק המגן אברהם את דבריו

(שנידונו בפרק הקודם), שקודם לגיל תשע אין הוא מוחזק כרואה, אולם אם הוא יראה קרי הוא יהיה טמא (אם כי אין הכרח לבאר כן בדעת רבינו ירוחם עצמו, וגם לא בדעת הבית יוסף; וכפי שנתבאר על ידינו שם, פשטות דברי הגמרא והרבה ראשונים אינה כן, ואחרונים רבים לא קבלו את דברי המגן אברהם).

אמנם, מסתבר שניתן לבאר את דברי רבינו ירוחם באופן אחר מאשר מבארם הבית יוסף: כאשר הקטן עדיין לא הגיע לגיל תשע, אין לו כל טומאה, ועל כן לא יצאה טומאה מגופו. אולם כאשר הקטן הגיע לגיל תשע, אנו חוששים שמא הוא ראה קרי – משום שבשלב מסוים הוא עתיד לראות קרי – ועל כן אין להאכיל אותו חלת חוץ לארץ. כך נראה שמבין רבי יעקב ריישר (ת"ל-תצ"ג) מחבר השו"ת 'שבות יעקב' בפירושו 'חק יעקב' על השו"ע שם, הכותב בדחיית דברי המגן אברהם הנ"ל, כי אין כוונת רבינו ירוחם שבכל אופן ישנה אפשרות של טומאה מתחת לגיל תשע, אלא שבפחות מגיל תשע "אפילו יוצא ממנו קרי – אינו טמא".

דברים אלו מתבארים בהרחבה בדברי ה'ברכי יוסף' (לרבי חיים יוסף דוד אזולאי – החיד"א – תפ"ד-תקס"ו) על השו"ע שם, המסכים לדברי השבות יעקב, ומקשה על הבנת הבית יוסף בדברי רבינו ירוחם. הברכי יוסף מצטט מדברי רבינו ירוחם עצמו בעמוד הקודם בדבריו, שם רבינו ירוחם גם כן נוקט כלשון הטור וכדברי הראשונים דלעיל, שאם יש שם כהן קטן שלא ראה קרי מותר לאפות עבורו את החלה (ביום טוב של פסח), ולא מזכיר את גיל תשע. מסיבה זו מבאר הברכי יוסף, שאף רבינו ירוחם סובר כדברי הטור ושאר הראשונים הנ"ל: "ואם כן מוכרח, **דמה שכתב בתר הכי כהן קטן פחות מט' שנים, לאו דוקא**, ולא לדיוקא דאם ביותר מט' שנים ואומר שלא ראה אינו נאמן. וכפי שיטת הרב שבות יעקב הכי פירושו: דמה שכתבו הטור ורבינו ירוחם ברישא 'לא ראה קרי מימיו', היינו לכלול אפילו יותר מט' שלא ראה קרי דנאמן, כמו שכתב מרן [כלומר: מה שהסביר הבית יוסף בדברי הטור]. ומה שכתב אחר כך רבינו ירוחם קטן פחות מט' שנים שלא יצאה טומאה מגופו, כונתו דאף דראה אינו טמא, לאפוקי יותר מט' דאם ראה הוא טמא. אבל אין הכי נמי, **דגם יותר מט' אם אומר דלא ראה נאמן הוא**". כלומר: גם לדעת רבינו ירוחם יש

נאמנות לקטן עד גיל המצוות, והוא בחזקת טהרה, וכל זמן שהוא אומר שהוא לא ראה קרי, הוא נאמן.

מחקרים רפואיים: קרי ראשון – גילאים 11-15

הבנת הבית יוסף בדברי רבינו ירוחם, כי כל קטן שהגיע לגיל תשע – חזקה עליו שכבר ראה קרי, כפי שפוסק בעל שולחן ערוך הרב – אל מול הבנת הראשונים, וכפי פירוש השבות יעקב והברכי יוסף בדברי רבינו ירוחם – היא בעצם מחלוקת במציאות.

לפי שו"ע הרב, מאחר שביאת הילד בן תשע נחשבת לביאה, יש להניח שהוא ראה קרי בגיל זה, ומסתבר שאף קודם לגיל זה, אלא שקודם לגיל זה הקרי לא טימא אותו, ועתה שהוא בגיל ביאה והקרי מטמא אותו, הרי הוא בחזקת טומאה. לעומתו, להבנת השבות יעקב והברכי יוסף, וכפי שנראה מכל הראשונים דלעיל, ילדים אינם רואים קרי בגיל כל כך צעיר, ועל כן אין לנו להחזיק ילד בגיל כזה בחזקת טומאה.

על פי הדברים הללו נראה, כי יש מקום להתבונן במחקרים רפואיים שנעשו בעניין זה, על מנת לבדוק אם יש לפנינו ראייה המצביעה על כיוון מסוים של הכרעה לאחד הצדדים. ובאמת, במסגרות רפואיות שונות כבר נערכו מחקרים בנושאים אלו, ונראה כי ההכרעה העולה מתוכם היא חד משמעית – שלא כדברי שולחן ערוך הרב, אלא כדברי רובם המוחלט של הראשונים, שילדים קטנים אינם רואים קרי. המחקר המקדים ביותר מדבר על גיל עשר או אחת עשרה, אבל לא קודם, ורוב המחקרים מדברים על זמנים מאוחרים לזה בהרבה.

להלן הפניות למקומות באינטרנט בהם מתפרסם מידע המתבסס על מחקרים שונים ביחס לגיל ראיית הקרי הראשון (תודתי לרב ברוך כהנא שהעביר לי את המידע ואת ההפניות למחקרים הללו):

1. אתר של בית חולים בויסקונסין (בארצות הברית) כותב, כי גיל ממוצע לראיה ראשונה של קרי הוא ארבע עשרה:

<http://www.chw.org/router.asp/display/PPF/DocID/23478>

2. אתר המביא ממצאים ממחקר בזימבבוה קובע, כי הגיל הממוצע הוא שלוש עשרה <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16211472>

3. המקור הבא מצביע על טווח הגילאים בו תחול הראייה הראשונה, כבין גילאים אחת עשרה עד חמש עשרה –
http://kidshealth.org/understanding_puberty.html/parent/growth/growing
4. מקור אחר מצביע על התחלת ראיית הקרי כעל גיל 12.
<http://www.wisegeek.com/what-are-nocturnal-emissions.htm>
5. מחקר מטעם אוניברסיטת נברסקה (בארצות הברית) מצביע על זמן הראייה הראשונה, כעל גיל 10-11.
<http://www.ianrpubs.unl.edu/pages/publicationD.jsp?publicationId=790>
6. לפי מחקר שנעשה במדינת ישראל, נערכה בדיקת שתן למצוא תאי זרע בתוכו, ובגילאי 11 מצאו פחות מאחוז אחד.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3965418>

נאמנות הקטן על ראיית הקרי הראשונה

למרות המבואר לעיל, כי אין להתייחס לכל קטן שהגיע לגיל תשע כאל מי שחזקתו שראה קרי, עדיין יש מקום לשאול, החל מאיזה שלב עלינו להחזיקו כרואה קרי. מאחר שעל פי חלק מהמחקרים הנזכרים, מציאות הקרי נפוצה בגילאים 11-12, ושיעור זה אינו נזכר בדברי חז"ל, כיצד נוכל לקבוע מהו השיעור הקובע?

נראה, שהשיעור הקובע כבר נזכר בגמרא בסוכה (מב,א): "קטן היודע לשמור את גופו, אוכלים על גבו טהרות"; וכן פוסק הרמב"ם (שאר אבות הטומאות טז,י). כלומר, הגיל הקובע לנאמנותו לאכילת טהרות, הוא הגיל בו הוא יודע לשמור את גופו – ומסתבר לומר, שהכוונה היא לטומאות היוצאות מגופו, והוא הדין גם כן לעניין עלייתו להר הבית, התלויה בטומאה היוצאת מגופו, שכאשר הוא יודע להבחין אם הוא טמא או לא, הרי הוא נאמן. אולם לכאורה זו עצמה השאלה שלפנינו, כיצד ניתן לדעת אם הוא יודע לשמור את גופו?

בספר 'מנחת חינוך' (רבי יוסף באב"ד, חי בשנים תקס"א-תרל"ד; מצוה רעט) עומד על הבדל המופיע בגמרא בנידה (יג,ב) וברמב"ם (תרומות ז,ה) בעניין

אכילת תרומה, בין השוטה לבין הקטן. כהן שהוא שוטה או חרש הוא בחזקת טמא קרי ברגע שישן (אלא אם כן עשו לו כיס של נחושת לקבלת הקרי), ועל כן ניתן לתת להם לאכול תרומה רק אחרי שאנו מטבילים אותם ומחכים שיעריב שמשם, ורואים שהם לא ישנו. לעומת זאת לגבי הקטן נאמר, שחזקה עליו שהוא לא ראה קרי (כדברי הרמב"ם שנזכרו לעיל), ומשמע שניתן לסמוך עליו ולהאכילו על סמך עדותו – גם אם ישן (ומשמע שגם בכלל, אם אומר שעד היום לא ראה כלל). אמנם, אם הוא אומר שהוא אינו יודע, יש להתייחס אליו כאל שוטה. כדברי המנחת חינוך כותב הרב קנייבסקי בספרו "דרך אמונה" על הרמב"ם (תרומות פרק ז אות סג), כי אם יש בו דעת והוא אומר שלא נטמא, ניתן לסמוך עליו ולהאכילו.

למרות שדברי המנחת חינוך וה'דרך אמונה' נאמרו לגבי חלת חוץ לארץ שהיא מדרבנן, מאחר שהמקור לזה הוא מדברי הגמרא בסוכה והגמרא בנדה, שעוסקים בחזקת הטהרה אף לגבי תרומה שהיא מן התורה, נראה שיש מקום ללמוד מדבריהם אף לדינים מן התורה, כמו העלייה להר הבית.

אמנם, הבנת המציאות של הקטן כמי שיש בו דעת להכיר אם הוא ראה קרי, נראית כשייכת רק בקטן המכיר את עצמו, ובפשטות כך היתה המציאות בשעה שהיו נוהגים בטהרות, ורגילים להקפיד על זהירות מטומאת הקרי (וכמו כן גיל הנישואים היה מוקדם בהרבה מכפי שהוא כיום, וכנפסק בשו"ע אבן העזר א, ג, שמצוה מן המובחר להתחתן עם ההגעה לגיל המצוות, וראה בבית יוסף שם, שכמה מהראשונים מתירים אף בשנה שקודם לכן). אולם בימינו, שאין נוהגים להקפיד על כך, מסתבר לומר, שהקטן אינו מודע לפעם הראשונה בה הוא ראה קרי – אלא אם כן הוא מקדיש תשומת לב מיוחדת לדבר (ואף לגבי חלת חוץ לארץ קשה להקל).

לא חוששים לקטנות הרואות דם

באופן דומה לחשש הנידון אצל ילדים, ישנו חשש גם אצל ילדות. כל ילדה הרואה דם טמאה, וכאשר המחזור מתחיל, הדבר ניכר והילדות יודעות זאת. אולם תופעה ידועה הנזכרת בגמרא (נידה לב, א) היא, כי ילדות רואות דם בסמוך

ללידתך, וראייה זו מטמאה אותך (שהרי אפילו תינוקת בת יומה נטמאת בטומאת נידה).

במקרה שהילדה ראתה בקטנותה, אין לה כל אפשרות לדעת זאת כאשר היא גדלה. למרות זאת, אנו מחזיקים אותה בחזקת טהרה עד לתחילת ראייתה, כמובא בגמרא בנידה (י,ב): "חזקה בנות ישראל עד שלא הגיעו לפרקן – הרי הן בחזקת טהרה..." ; וכך פוסק הרמב"ם (מטמאי משכב ומושב ד,ח).

ובאמת, הרב קנייבסקי עצמו (דרך אמונה שם אות סא) מביא את דברי הרמב"ם הללו כראייה לכך, שאין לחשוש למיעוט בנות הרואות דם בקטנותן בנוגע לאכילת חלת חוץ לארץ (וראה בנידה לב,א שרבי מאיר חשש למיעוט בנות הרואות בשביל לגזור על בנות הכותים, בהתאם לשיטתו "חיישינן למיעוטא", ואילו חכמים החולקים עליו, לא חששו בזה אף לגבי בנות הכותים. לגבי בנות ישראל, אף רבי מאיר לא חשש, מאחר שבנות ישראל מודעות בצורך בטהרה אחרי ראיית הדם).

מגמרא זו מביא רבי יעקב מליסא (בספרו "מגן האלף" הנ"ל) ראייה, כי אף לגבי ילד שהגיע לגיל תשע אין לחשוש שמא הוא ראה קרי, וניתן לסמוך על חזקת טהרתו ולהאכילו חלת חוץ לארץ (חידוש נוסף המופיע בדבריו הוא, כי לדעתו אף לאחר שהגיע הילד לגיל מצוות יש להאמין לו שלא נטמא, על פי הכלל "מיגו", מתוך שהיתה לו טענה טובה יותר לטעון, הוא נאמן גם כאשר הוא טוען טענה גרועה – שהרי הוא היה נאמן אם הוא היה אומר שהוא טבל, ועל כן ממילא הוא נאמן לומר, שלא נטמא).

אמנם, נראה שיש מקום לחלק בין הדברים: ראיית הדם של הקטנה, היא מיעוט המתרחש, אולם על פי רוב הוא אינו מתרחש, ואין אנו צריכים לחשוש בסתמא שמא הוא היה. אולם ראיית הקרי של הקטן אינה מיעוט ואף לא רוב – היא דבר שבאופן ודאי עתיד להתרחש (פרט למציאויות חריגות ביותר כמו יעקב אבינו שלא ראה קרי – יבמות עו,א); וגם אם כעת הוא לא התרחש, הרי עוד זמן מסוים הוא צפוי להתרחש. ואף על פי שיש לנו חזקת טהרה עד עכשיו (וראה בהרחבה בספר "שב שמעתתא" שכתב רבי אריה ליב הכהן בעל "קצות החושן", שאף חזקה העשויה להשתנות נחשבת לחזקה, כמו קטנה שעדיין לא התחיל לה המחזור) – מכל מקום, כאשר הקטן יראה קרי, הסבירות היא גבוהה שהוא

בעצמו לא ישים לב לזה (וכך תמה על דברי ה"מגן האלף", הרב חזקיהו ארלנגר בספרו "טהרת התורה" - 'מקור הטהרה' סימן י אות ה; בני ברק תשס"ה).

חידוש המודעות לחיי טהרה

הנחת היסוד הנזכרת, כי ילדים אינם שמים לב לראיית הקרי שלהם, בהחלט נראית כמו המציאות כיום – אולם מהמקורות הנזכרים לעיל מוכח, כי חז"ל והראשונים, לא התייחסו לכך באופן זה. נראה לומר, כי באמת הדבר יכול להשתנות ממקום למקום, ועם תשומת לב נכונה, בהחלט יש מקום לאבחנה גם אצל ילדים בנוגע לראיית הקרי שלהם.

סביר להניח, שמי שמקפיד בעצמו על טבילת עזרא, ומחנך את ילדיו להקפיד על טבילה זו, יכול לגרום להם להיות מודעים לכך. אולם גם מי שאינו מקפיד על טבילה זו, יכול לחנך את ילדיו להיות מודעים לטומאת הקרי, כהכנה לעלייה להר הבית. מסתבר מאוד לומר, שלפרק זמן קצר, ניתן גם כיום לסמוך על ילד השם ליבו לכך שלא תצא ממנו הפרשה חריגה (בוודאי אם הוא טובל יום קודם עליותו, לא נצטרך להחשיבו כשוטה ולהטבילו למחרת שוב, ומסתבר שהוא הדין לטווח של יומיים-שלושה).

כאשר תרבה המודעות לחיי הטהרה (ואולי גם הקדמת גיל הנישואין המצוי), בוודאי נוכל לחזור לדין הפשוט של חז"ל והראשונים, ולסמוך על כל קטן האומר שלא נטמא, ולהשאירו בחזקת טהרתו. אולם גם כיום מסתבר לומר, כי תיתכן מציאות כזו, וילדים שידוע לנו לגביהם, שהם מודעים למציאות של קרי – הם יודעים מה זה, וברור להם שלא נטמאו בזה - יכולים לעלות להר הבית ללא טבילה.

סיכום להלכה: ילד שהגיע לגיל מצוות ראוי להוליד, ואין לאפשר לו לעלות להר הבית בלי לטבול - מחשש לטומאת קרי. גם ילד שהגיע לגיל תשע נטמא כאשר יוצא ממנו קרי, אלא שמציאות הקרי בגיל זה נדירה, ויש לו חזקת טהרה – כל זמן שהוא אומר, שלא יצא ממנו קרי. אמנם, מאחר שקשה להבחין בראייה הראשונה של הקרי, ובדרך כלל הילדים אינם מודעים לנושא זה כלל, לכתחילה יש להחמיר, ולא להעלות ילדים שהגיעו לגיל תשע בלי טבילה (אך

אין לקטן הטובל לברך על טבילה זו). במקרה שידוע לנו על ילד, כי הוא מודע למציאות של קרי, והוא אומר שלא ראה קרי כלל – או שלא ראה קרי מאז טבילתו, נראה שניתן להקל ולאפשר לו לעלות להר הבית בלי טבילה.